

## СТАНОВИЩЕ

Национална стратегия на Република България за равенство, приобщаване и участие на ромите 2021-2030г. и  
Национален план за действие 2022-2023г.

Настоящото становище с препоръки е изготвено по повод на публичната дискусия на проект за Национална стратегия на Република България за равенство, приобщаване и участие на ромите 2021-2030г. и Национален план за действие 2022-2023г.

Като отчитаме важноста на целите и задачите, заложи в Стратегията, и планът към нея, бихме искали да подчертаем, че има области, които не са засегнати. Във връзка с изброените Десет общи основни принципа за включване на ромите, приети от Съвета на Европейския съюз на 8.06.2009 г., следва да се идентифицират конкретни начини за активното пилагане на принцип 10. - Активно участие на ромите. Стратегията, както и планът за нейното изпълнение, имат потенциала да бъдат по-амбициозни в разглеждането на уязвимите групи като ползватели на конкретни услуги или съдействие, и да насочи фокуса и към овластяване на представители на тези групи да са не само ползватели и посредници, но и предоставящи услугите.

Смятаме, че сред изложените европейски приобщаващи политики, в контекста на които се този вписва стратегическия документ е редно да бъдат взети предвид и други европейски политики насочени към ранното детско развитие, включително Европейска гаранция за детето, с оглед на гарантиране на наличие на специфични мерки за децата в тази възрастова групи, особено за децата от семейства с нисък социален, икономически и образователен статус.

Предлагаме включване на подобрен анализ на наличните данни, свързани с проблемите с храненето на децата в ромската общност, както и на анализ на ситуацията по отношение на сигурната и безопасна среда като елемент на пълноценната грижа за ранно детско развитие, с фокус върху децата, живеещи в лоши жилищни условия и последиците за тяхното здраве и развитие, както и с акцент върху липсата на социална инфраструктура (детски площадки) в обособените ромски квартали, предназначена за игра на децата.

Притеснени сме от това, че предложената стратегия не интегрира в пълна степен детските политики в областта на образованието, здравеопазването, жилищните условия и заетостта, насочени към децата в ранна възраст, от периода на забременяване до навършването на 3-годишна възраст на детето. За постигането на оптималното си развитие в този период, детето се нуждае от сигурна, безопасна и любяща среда, наред с пълноценното хранене и възможности за учене в домашна среда, където негов първи учител са родителите.

Като положително развитие отбелязваме, че в стратегията е подчертана нуждата от това, че „специално внимание заслужава и повишаването на родителската компетентност при провеждане на политики за ранно детско развитие, което се случва в семейна среда...“, но отново фокусът в голяма степен е насочен към децата в училищна възраст / детска градина, като децата до 1г. и децата в яслена възраст са извън изложения анализ, респективно предлагани по-нататък действия. В направление „Здравеопазване“ са взети предвид здравните аспекти на ранното детско развитие. За съжаление елементите на пълноценно хранене и сигурна и безопасна среда не са анализирани. Макар и в предложените мерки в Плана към Стратегията да присъства хранителна подкрепа, в анализа на проблемите не е обърнато внимание на изключително лошия хранителен статус на ромските деца. Според доклада на НСИ Индикатори за бедност и социално включване през 2020 година ([https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/SILC2020\\_FRTG25T.pdf](https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/SILC2020_FRTG25T.pdf)), 47% от ромските деца страдат от хронично недохранване.

В синхрон с десетия от Десетте общи основни принципа за включване на ромите, приети от Съвета на Европейския съюз на 8.06.2009 г. ( "10. Активно участие на ромите"), е необходимо да се търсят и механизми

за повишаване на броя на медицинския персонал и педагогическите специалисти-представители на малцинствени групи. Това е важно с оглед на използване на пълния потенциал на самите общности за постигане на промяна на нагласите както сред мнозинството, така и сред тези общности и би допринесло за постигане на обща цел 3.

Що се отнася до раздел II. Здравеопазване, Обща цел 3: "Намаляване на стигмата и дискриминацията на хора от уязвими групи и повишаване на информираността в областта на общественото здраве - дейностите, предвидени в плана по изпълнение на тази част от стратегията изглеждат недостатъчни. В рамките на 10-годишния период на действие на стратегията е нужно да се предвидят конкретни дейности за повишаване на чувствителността, разбирането и капацитета на настоящите и бъдещи здравни специалисти за работа с представители на уязвими общности по недискриминативен начин и с уважение към тяхното достойнство и права. Нужно е да се отбележи, че освен системните бариери пред достъпа до здравеопазване като финансови възможности, информираност, географско положение, дискриминацията и предрасъдъците, които уязвимите групи срещат при опитите си да получат здравни грижи, представляват решаващ фактор при достъпа до здравеопазване.

По отношение на изброените в Стратегията цели, касаещи Заемността, както и съответните дейности, изброени в Плана за действие, отправяме следните препоръки:

1. В допълнение към необходимостта от допълнителни образователни курсове и такива с професионална насоченост (т.нар. „твърди умения“), съществува необходимост от обучения и по меки умения. Недостатъчното развитие на меките умения или тяхното пълно отсъствие е свързано с повишаване на риска от безработица. Обучения за меки умения са необходими, за да се развият себепознание и самочувствие, да се идентифицират индивидуалните силни и слаби страни както в работната среда, така и извън нея, да се засили включването на членовете на уязвимите общности на пазара на труда, и за постигане на лично развитие.
2. По отношение на младежката целева група, конкретни проблеми освен липсата на твърди и/ли меки умения, са също така отсъствие на професионални мрежи за трудова реализация и менторство, както и на устойчива връзка с бизнеса. Необходими са усилия за създаването на услуга, която да е не просто посредник, а и наставник на младежите и компаниите, което да включва кариерна ориентация за членовете на общността, мотивационни срещи, съответстващи на нуждите обучения, наставничество както на потенциалните служители, така и на бизнесите, помощ при подготовката на документи, подкрепа на работното място, мрежови събития, насочени и към работодателите, и към младежите.
3. По отношение на работодателите и конкретиката на културата на работното място, препоръчваме разработката на политики за многообразието, неразривно свързани с равенството между половете, но така също и представителството на уязвимите общности на пазара на труда. Изострената нужда от целенасочени усилия в тази посока може да бъде посрещната с подходящ инструментариум – обучения за многообразие и включване, като нашият опит с такъв модел ни дава увереност, че чрез тях се постигат следните цели: повишава се нивото на чувствителност на участниците към проблемите на (често неволни) дискриминационни практики на работното място и техните ефекти върху организационната култура, участниците се мотивират да създадат положителна промяна в собствената си работа и културата на институциите и услугите, в които работят, създава се по-толерантна и гъвкава корпоративна култура от една страна, и по-ефективен и добре работещ бизнес от друга.
4. Изследване, проведено от Института за пазарна икономика през 2021 г. за индекса на съответствие между професионалното образование и икономическия профил показва, че средната му стойност за страната е 54,8%, което означава, че за приблизително половината от учениците от професионални училища няма достатъчно варианти за последваща адекватна трудова реализация. Тези резултати потвърждават, че една от ключовите мерки, насочени към подобряване на конкурентоспособността на участниците на пазара на труда, трябва да бъде укрепването на работните взаимоотношения между училищата и бизнеса, така че да се създадат достатъчни възможности за обучение, базирано на работа

в различните му аспекти и образованието да изпълнява една от основните си цели – да предостави на учениците умения, подходящи за заетостта им занапред.

5. Интеграцията на пазара на труда налага необходимостта и от по-конкретни и детайлни мерки, касаещи лицата с нагласи към самостоятелна стопанска дейност. Според националното представително проучване на Тръст за социална алтернатива от 2019 г., членовете на ромската общност, които се интересуват от развитие на собствен бизнес, варират между 9% за хората, живеещи в кварталите с компактно ромско население, и 18% за тези, които живеят в квартали със смесено население, като броят на самостоятелно заетите членове на ромска общност е нараснал от 2,6% през 2011 г. на 8,3% през 2019 г.б. Настоящите или бъдещи предприемачи от уязвими общности се нуждаят от подкрепа в две посоки: достъп до микрофинансиране и достъп до подходящи обучения, фокусирани върху придобиването на знания и умения за предприемачество и създаване на предприемаческа култура.

Във връзка с Плана за изпълнение на Стратегията, бихме искали да подчертаем, че е необходимо планирането да включва мерки в дългосрочна перспектива. Понастоящем времевият хоризонт е категорично кратък, което ще възпрепятства постигането на заложените мерки. В допълнение към това, считаме, че е необходима повече информация за отделените финансови и човешки ресурси за неговото изпълнение.

Конкретни предложения по мерките, включени в Плана са както следва:

#### ПРИОРИТЕТ „ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ“

Да се допълнят мерките към целта с мярка 1.11. - Въвеждане на програма за патронажна грижа под формата на редовни домашни посещения от медицински сестри и акушерки за бременни жени и деца 0-3 г. от уязвими общности, с концентрация на бедност. Така възможност вече е предвидена в Националния план за действие за периода 2021 – 2023 към Националната стратегия за подобряване на майчиното и детско здраве (Приоритет 2. Повишаване на качеството и обхвата на медицинските грижи в областта на майчиното и детско здравеопазване, цел 2.2. Повишаване на качеството и увеличаване на обхвата на здравни услуги за бременни и деца извън обхвата на задължителното здравно осигуряване, дейност 2.2.2. Разработване и внедряване на механизми за подобряване на грижите за бременни жени и деца до 3 годишна възраст от уязвими групи в ЗКЦ)

Мярка 1.1: Осъществяване на акушеро-гинекологични прегледи с мобилни кабинети в населени места с компактно ромско население

- 1) Гарантиране на възможност за планиране на брой АГ прегледи на областно ниво спрямо броят на жените – потенциални ползватели на мобилната услуга.
- 2) Увеличаване на броят на мобилните кабинети от 21 на 31 с цел покриване на областните административно териториални единици в страната.
- 3) Гарантиране на повторемост на услугата предвид възрастовия диапазон и препоръките за честота за профилактичен АГ преглед (веднъж годишно; два пъти годишно).

Мярка 1.2: Повишаване на обхвата на деца без общопрактикуващи лекари открити от здравните медиатори

- 1) Гарантиране на възможност за планиране на броят на децата за обхващане от ОПЛ на областно, а не национално ниво като освен здравните медиатори и общините смятаме, че в този процес на планиране водеща роля следва да имат местните социални и здравни служби в сътрудничество с образователните институции като отговорни институции.

Мярка 1.7. Анализ на дейностите за здравно неосигурени бременни и родилки

- 1) Гарантиране на равен достъп до пренатална грижа на бременната жена независимо от здравноосигурителния ѝ статус чрез промяна в Наредба № 26 за предоставяне на акушерска помощ за здравно неосигурени жени и за извършване на изследвания извън обхвата на задължителното здравно осигуряване на деца и бременни жени.

Мярка 1.9. Въвеждане на програма за хранителна подкрепа на бременни жени и деца 0-3 години, включваща идентифициране на семейства в хранителна несигурност, консултиране, директна подкрепа за деца до 3-годишна възраст чрез хранителни продукти/ваучери

- 1) Разширяване на обхвата на програмата чрез прилагане на планиране на броя на децата и жените за подпомагане на общинско ниво. Това би могло да стане чрез извършване на оценка от страна на социалните служби и насочване на отговарящите на критериите лица към ползване на безплатна детска кухня.
- 2) За децата, в хранителна несигурност, отговарящи на условията за подпомагане, но не и на изискването за 10-месечна възраст да бъдат предвидени други мерки за хранително подпомагане от около 4-6 месец на детето - например ваучери за адаптирано мляко в случаите, в които майката не разполага с кърма по здравни причини, независещи от нея като преходно хранене до въстъпване в 10-месечна възраст на детето и последващо насочване към ползване на детска кухня.
- 3) За децата, които са навършили 2-годишна възраст предлагаме да бъдат въведени мерки за хранително подпомагане поне до навършване на 3-та година на детето, които да се предоставят ежемесечно под формата на ваучери за хранителни продукти, като вида и количеството им бъде съгласувано с педиатри и други здравни специалисти.
- 4) Целенасочено развиване на програми за инфомиране и консултиране, социална работа с родители за повишаване на капацитета им за насърчаване на изключителното кърмене, правилно захранване и хранене на детето.
- 5) Осигуряване на база за провеждане на групова общностна работа с родителите - налични кухненски приспособления, вкл. електроенергия и вода. Това би могло да стане под формата на социална услуга в общността в рамките на закона за социални услуги и стандартите за социални услуги.

#### ПРИОРИТЕТ „ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ“

Цел 1. Ефективен обхват, включване и реинтеграция на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст от уязвими групи, включително роми.

Точка 1.1. „Брой деца с осигурен безплатен достъп до детски градини“ - Този индикатор предполагаме, че следва да се преосмисли и да стане с максимално висока целева стойност, защото от 1 април 2022г. е предвидено всичко деца да ползват безплатна ДГ. Заложените цели са неадекватни и недостатъчни.

Точка 1.2. Основна препоръка към дейностите за обхват в предучилищно образование следва да бъде децата да бъдат обхващани в целодневни групи в детска градина – в плана да бъде уточнено изрично, че се касае за целодневни градински групи, а не предучилищни групи, което може да включва и полудневни такива в училище, тъй като децата от уязвими групи имат приоритетно потребност от обхващане в целодневни форми тъкмо в детски градини, а не такива в училище или полудневни. В общностите, където липсват достатъчно места в такива, да бъдат приоритизирани за изграждане и реконструкция.

Цел 2. Осигуряване на условия за осъществяване на приобщаващо образование и образователна интеграция на деца и ученици от уязвими групи, включително роми.

Точка 2.1. Бихме ли могли да препоръчаме специализирани обучения и подкрепа за педагозите и други специалисти, работещи с деца с различен майчин език, за повишаване знанията за важността на майчиния език и ролята му за изграждане на положителна връзка с идентичността и самовъзприятия при децата, тъй като това е предпоставка както за повишаване на училищната готовност и предотвратяване на ранното отпадане, така и за по-висока когнитивна и емоционална ангажираност с образователния процес, насърчаване на изследователско поведение при децата и др.

Цел 3. Повишаване на качеството на образование в детски градини и училища с концентрация на деца и ученици от уязвими групи, включително роми.

Освен чрез назначаване на медиатори, следва да се обърне внимание на умения и знания на учителите и помощник учителите за работа в среда на многообразие, вкл. чрез обучения, но и чрез въвеждане на практики на рефлексия върху практиката, менторска подкрепа и супервизии др. За целта да се включат качествени индикатори – такива за резултат: Брой образователни институции, в които 75% от персонала е преминал

специализирани обучения за, брой образователни институции, в които над 50% от персонала споделя, че се чувства подготвен да работи с деца от уязвими групи, в частност подготвен да обръща индивидуално внимание на деца от уязвими групи в отговор на индивидуалните им потребности и интереси.

Цел 7: Насърчаване на участието на лица от уязвими групи, включително роми, в продължаващо образование и/или професионална квалификация и/или висше образование.

Предлагаме да се добави нова мярка към настоящите, която да е свързана с информационни срещи с ученици в първи и втори гимназиален етап от смесени и сегрегирани училища. Тези срещи да бъдат с цел мотивиране за продължаване на образованието в по-висок етап и професионален ориентир - подпомагане на избора за продължаване на образованието в специалност, която към момента на провеждането на срещите има недостиг на кадри в определения сектор или е с потенциал високо търсене на пазара на труда. Ангажиране на образователните медиатори в изпълнението на тази мярка и добавяне в задълженията им да бъдат връзката между учениците, които искат да продължат в университет и организации/програми, които предоставят подкрепа под формата на ориентировъчни срещи в университетите, подготвителни курсове и стипендии.

Друга необходима мярка е директната подкрепата на лица от уязвими групи за участие във висше образование чрез осигуряване на подготвителни курсове за приемните изпити в университетите, стипендии, които покриват такси за обучение, ежедневните и пътни разходи, и менторска подкрепа. Изпълнението на тази мярка е възможно чрез финансиране от Програма „Образование“ 2021-2027.

Цел 4: Развитие на концепцията за здравна медиация

Промяна в Наредбата за включване на подкрепа в рамките на делегирания бюджет за продължаваща професионална квалификация за придобиване на бакалавърска или магистърска степен в областта на здравеопазването или в медицинска специалност с висок процент недостиг на кадри.

ПРИОРИТЕТ „ЖИЛИЩНИ УСЛОВИЯ“

Във връзка със заложените цели в приоритет „Жилищни условия“ бихме искали да препоръчаме повече яснота относно механизма на изпълнение на Цел 6, свързана с осигуряване на разширен достъп до качествена вода, електричество и канализация, в обособените квартали с концентрация на бедност. За да се осъществи тази цел е необходимо устройствено планиране, което не е планирано в документа, както е нужно да се предвидят достатъчно средства за това. Изложеният текст в Цел 5 по същество не е цел, а задача, която считаме, че е важна, но не отразява желанието на местните общности да запазят своите жилища и да ги приведат в състояние, съобразно нормите и стандартите на Закона за устройство на територията.

Бихме искали да добавим, че за да се постигнат резултати в областта на приоритет „Жилищни условия“ са необходими промени на законодателната уредба в Закона за устройство на територията за продължаване на сроковете на признаване на търпимост, и на узаконяването на постройки. Обхватът на тези промени следва да се сведе само до жилищни и смесени сгради с ниско застрояване, както и строежи от по-ниската шеста категория /с цел правна симетрия/. Да се определят срокове, без да се създава възможност за „бърза писта“ в узаконяването на всякакви проекти. Като същевременно да се предложи гъвкава уредба и възможност да се предостави на местната законодателна власт правомощието да взема решения по отношение сроковете на изграждане на строежите, подлежащи на узаконяване, както и да се предвиди възможност служебно да се започва производство по промяна на предназначението по реда на Закона за опазване на земеделските земи.